

MÓRICZ, MEZEI, MOLDOVA

~~Számos magyar mű német fordítása jelent meg a legutóbbi időben az NDK-ban. A magyar prózai antológiák száma is szaporodott egy újabbal. 1971-ben a berlini Aufbau Verlag kiadta Móricz Zsigmond válogatott novelláit *Die Engel von Kiserdő* címmel. E kötet a címnovellán (Kiserdei angyalok) kívül olyan remekműveket ismert meg a német olvasóközönséggel, mint a Hét krajeár, a Barbárok, Csibe, Égi madár stb. A fordítás a szerkesztő Vera Thiesé mellett számos más kitűnő fordító (Georg Harmat, Jörg Buschmann, Paul Kárpáti, Ita Szentiványi, Hans Skirecki stb.) együttes munkája. A fordítások korszerű nyelve a Móricz-életmű fontos darabjait teszi hozzáférhetővé az NDK-olvasói számára.~~

~~A Verlag Volk und Welt (Berlin) legújabb kiadványai között is szerepel két élő magyar prózaíró műve. Ez évben jelent meg Mezei András Csodatevő című kisregénye, *Le gende von der Gerechtigkeit* címmel, Paul Kárpáti fordításában. Paul Kárpáti, aki eddig több novellafordítással, versek értő nyersfordításával, válogató és szerkesztői munkájával szolgálta eredményesen a magyar irodalom megismertetését, népszerűsítését az NDK-ban, most önálló prózafordításával mutatkozik be. Örömmel mondhatjuk, hogy sikerrel birkózott meg e rangos próza átültetésével.~~

~~A másik kiadvány Moldova György novelláskötete. A válogató: Paul Kárpáti, a fordítás Hans Skirecki munkája. Moldova György e jól pergő fordításban a német olvasók körében is bizvást számíthat sikerre.~~

—1—

(Részlet)

MAI MAGYAR KÖLTŐK FINNORSZÁGBAN

KUTAK ORSZÁGA

A modern magyar irodalom maradandó alkotásai örvendetes módon egyre újabb és újabb nyelvterületeket hódítanak meg. Öt-tíz évvel ezelőtt még azon töprengtünk, hogyan nyújthatnánk hathatósabb segítséget, nagyobb ösztönzést a magyar irodalom finn ismerőinek, híveinek ahhoz, hogy irodalmi alkotásaink rangos fordítók tolmácsolásában kiadókra leljenek. Ma már prózai művek egész sora (Németh László: Iszony; Illyés Gyula: Puszták népe; Szabó Magda: Őz; Fejes Endre: Rozsdatemető; Moldova György: Sötét angyal; Szász Imre: Felhőfejes etc.), drámafordítások és egyúttal nagyszerű színházi bemutatók (Örkény: Tóték; Szakonyi: Adáshiba) bizonyítják, hogy a magyar nyelvet jól ismerő új finn műfordító-nemzedék nagy igyekezettel és immár eredményesen iparkodik tolmácsolni a mai magyar irodalomnak mindazokat az alkotásait, melyek – figyelembe véve a skandináv irodalmi ízlést és a finn könyvkiadásnak a miénktől olyannyira eltérő szempontjait – sikerre számíthatnak északi nyelvrokonaink hazájában.

Finnországban manapság meglehetősen leszűkült a versolvasók tábora. Hosszadalmas lenne felsorolni mindazokat az okokat, melyek ezt előidézték. Egy azonban bizonyos: a beat- és a hippikorszak költői, Saarikoski, Parkkinen, Laine és mások annyira felrúgtak minden konvenciót, annyira leromboltak témaválasztásban, szóhasználatban, a versek alaki megformálásában minden megszokottat, hogy – noha a kiadók eredetiségük miatt fantáziát láttak bennük – az olvasók egyre inkább elfordultak a lírától, és ma már a hazai és külföldi irodalomból egyaránt elsősorban a prózai műfajok iránt érdeklődnek.

Mindezt azért kellett előrebocsátanunk, hogy jobban megérthessük, milyen rendkívüli jelentősége van annak, hogy Anna-Maija Raittila válogatásában és gondos, művészi

fordításában most olyan magyar költői antológia kiadására került sor Helsinkiben, amely éppen a mai magyar költészetből ad némi ízelítőt.

A magyar költészetrel a finn olvasóközönség a múlt század végén kezdett megismerkedni. 1892-ben jelent meg Finnországban hét költő tolmácsolásában egy kisebb Petőfi-kötet, majd a 20. század első harmadában elsősorban Otto Manninen jóvoltából erősödött a finnek érdeklődése költészetünk iránt, az ő kongeniális Arany- és Petőfi-fordításai a finn fordításirodalom legnagyobb értékei közé tartoznak. Átfogó magyar felvázolati antológia azonban hosszú évtizedekig nem született, noha igény és szükség lett volna rá. Toivo Lyynek, a finnek egyik legnagyobb élő költőműfordítójának majd egy évtizedes munkája eredményeként 1970 első felében látott napvilágot egy olyan magyar költői antológia, amely az Omagyar Mária Siralomtól és Janus Pannoniustól egészen napjainkig ad válogatást költészetünk legjavából. Toivo Lyy antológiájának azonban erényei mellett fogyatékoságai is vannak. Lyy kitűnő beleérzéssel, nagy formahűséggel fordította romantikus és klasszikus költőinket, a huszadik századiakkal azonban már jóval nehezebben boldogult. A formahűség bűvöletében gyakran elsikkadtak a mélyebb összefüggések, Ady, József Attila, Radnóti és mások elerőtlenedtek, uniformizálódtak. A modern és a mai magyar költészet Lyy antológiájában nem egészen azon a hangon szólal meg, mint azt szeretnénk.

Raittila antológiája szerencsésen egészíti ki a másikat, mert noha a megszólaltatott mai magyar költők közül több a Lyy-féle gyűjteményben is szerepelt, fordításai a formai hűségen túl az alapvetően fontos tartalmi összefüggéseket, a költők jellegzetes vonásait, a versek mondanivalóját is szinte maradéktalanul megőrizték. Figyelemreméltó az a magvas bevezető is, melyet szintén a fordító írt a kötethez. Raittila ebben felvázolja mai társadalmi-, kulturális- és ezen belül irodalmi életünk legfőbb vonásait, ír a mai magyar könyvkiadás dinamizmusáról, a versek tiszteletéről és szeretetéről, és helyesen mutat rá arra, hogy legnagyobb költőink mindig vállalták a nép szolgálatát: művészek, politikusok, szociológusok, filozófusok voltak egyszemélyben. Petőfi, Arany, Ady, József Attila nagy és nemes hagyományainkból származtatja mai költészetünk fősodratát, melyet Benjámin László, Csoóri Sándor, Csorba Győző, Eörsi István, Garai Gábor, Illyés Gyula, Jékely Zoltán, Juhász Ferenc, Képes Géza, Ladányi Mihály, Mezei András, Nagy László, Nemes Nagy Ágnes, Pilinszky János, Rákos Sándor, Rónay György, Simon István, Somlyó György, Szécsi Margit, Székely Magda, Takáts Gyula, Váci Mihály, Vas István, Weöres Sándor és Zelt Zoltán jól megválasztott költeményeivel mutat be a finn olvasóknak.

Raittila legszebben és legsikerültebben azoknak a verseit tolmácsolta finnül, akiket egyéniségükben, egész érzelmi-költői világukban magával rokonnak érez. Úgy vélem, a finn költőnő többek között Pilinszky puritanizmusukban is patetikus vallomásait, Nemes Nagy Ágnes mívesen csiszolt Ekhnaton-verseit találta el a legjobban. Raittila fordításainak legfőbb érdeme, hogy megőrzi a magyar versek gondolatait, mondanivalóját. Az egy-egy versen áthúzódó gondolat-fűzért azonban nem mindig sikerült azonos könnyedséggel, magától értődő természetességgel újrakölnie. Legtöbbször hasonló értékű-csengetű rimet használ, olykor azonban, különösen, ha a magyar vers gondolatiságával kellett megbirkóznia, szerényebb megoldásokkal is beéri.

Általában nem szerencsés dolog, ha egy és ugyanazon költő fordít le és gyűjt össze antológiába egymáshoz közelálló, de mégis különböző nemzedékeket képviselő, más-más korszakokban induló, egymástól eltérő stílusirányokat követő költőket. Raittilának sikerült „elfelednie” magát, és azonosulnia a tolmácsolt költőkkel. Pedig Garai társadalom-etikai mondanivalótól súlyos költeményei, vagy akár Juhász Ferenc mozaikokból felépülő, anyagszerűvé szintetizálódó versei bizonyosan távol esnek költői világától.

Raittila, a költő, költészetét számomra a finn kritika és irodalomtörténetírás egyaránt. A reprezentatív, nagy finn versantológiában, a „Suomen runotar”-ban öt költeményével szerepel. Gyakran olvashatják verseit az igényes finn irodalmi folyóirat, a *Parhasso* olvasói is. A magyar költészet iránti érdeklődése nem mai keletű. Már másfél évtizede ízelgeti költészetünket, s az utóbbi években elmélyítette magyar nyelvi ismereteit is. Fordításaiából első pillantásra érződik, hogy nyelvünket irodalmi fokon, sőt, mondhatni, a költészet fokán is érti. Annaira, hogy Váci Mihály emléke előtt magyar nyelven írt költeménnyel róttá le kegyeletét. (A verset annakidején a Nagyvilágban olvashattuk.)

Örömmel állapíthatjuk meg, hogy ma már a magyar költészetnek lelkes és fiatal mű-

fordító-gárdája tevékenykedik Finnországban. Anna-Maija Raittila, Hannu Launonen és Pekka Parkkinen tesznek a legtöbbet költészetünk megismertetéséért és megszerettetéséért. A Parnasso egyre gyakrabban közli magyar költők műveit, s újabban a Finn Rádió is főrumot kíván adni a legjobb műfordításoknak.

Örömmel és megbecsüléssel fogadtuk az Anna-Maija Raittila által szerkesztett és fordított antológiát. Sugárzik belőle a finn költőnő szeretete és megbecsülése, melyet irodalmunk, mai költészetünk legnemesebb értékei iránt érez. A „Kutak országa” címet nyilván kettős szimbólumnak szánta. A gémeskút múltó romantikája verseskötet fedelén még megállja helyét. De sokkal lényegesebb a másik: a művészet kútjai nálunk mélyek és kiapadhatatlanok.

GOMBÁR ENDRE

MAGYAR KUTAK

Az utóbbi néhány évben jelentősen megnőtt Finnországban Magyarország és a mai magyar kultúra iránti érdeklődés. A kapcsolatok élénkülése nem utolsósorban olyan rendezvényeknek köszönhető, mint a Budapesten tartott költészeti találkozók, és a Lah-tiban rendezett nemzetközi írói szemináriumok. Véleményem szerint kapcsolataink örvendetes fejlődésében rendkívül pozitíven értékelendő az a tény, hogy a rokonság-romantika, mely a második világháború előtti közeledésünkre rányomta bélyegét, most helyet adott a realisabb és tárgyilagosabb kulturális kapcsolatok kifejlődésének.

A magyar prózairodalom alkotásait nem nagy számban, de viszonylag rendszeresen fordítják finnre, évenként egy-két könyv erejéig. Jelentős siker volt hazánkban Örkény István Tótek c. színdarabjának bemutatása, és a Thália-színház Kalevalája. A magyar szépirodalom feltérképezési kísérletei közt azonban különleges figyelemre tarthat számot éppen az a két bőséges válogatású költészeti antológia, amely majdnem egyszerre, gyors egymásutánban látott napvilágot finn nyelven.

A Toivo Lyy fordította „Magyar líra” és Anna-Maija Raittila „Kutak országa” c. fordítás-gyűjteménye kiegészítik, a mai magyar líra területén pedig érdekesen át is fedik egymást. A különböző nemzedékeket képviselő műfordítók felfogása és stílusa világosan érzékeltetik azt a változást, amely a finn költészetben az utóbbi harminc-negyven évben végbement. Lyy azt mondja, hogy „átköltötte finnre” a magyar verseket, Anna-Maija Raittila viszont csak annyit mond, hogy egyszerűen finnre fordította őket. Nem tudom összevetni a fordításokat az eredetivel, de úgy vélem, hogy Raittila a magyar versek legbenső gondolatiságát, a verssorok igazi jelentését igyekezett visszaadni, míg Lyy a gondolat kifejezése mellett hagyományos lírai köntösbe öltöztette azokat. A két felfogás előnyeit és hátrányait egyaránt tükrözi Garai Gábor „Akrobaták” c. költeménye, mely mindkét antológiában megjelent. Lyy fordítása helyenként homályos, mintha a problémák leegyszerűsítésével tovább ment volna, mintsem azt a versek érzékeny mechanizmusa megengedné; Raittila pedig túl alaposan gyűjtögeti össze a bölcséleti eszmélkedés minden apró részletét.

A „Magyar líra” anyagát magyar szakértők válogatták. Anna-Maija Raittila maga válogatta antológiájának verseit, a jelek szerint felhasználva a svéd, angol, francia, német és olasz nyelven napvilágot látott fordításokat, de hogy miképpen és milyen mértékben, mindez előszavából nem derül ki. Amint Lyynek, nyilván neki is rendelkezésére álltak szőszerinti nyersfordítások vagy az egybevetést megkönnyítő egyéb eszközök. Tudomásom szerint Raittila magyar nyelvtudása egyébként elegendő a magyar versek önálló értéséhez is.

Egy és ugyanazon fordító által tolmácsolt versgyűjtemény könnyen szubjektívvé válhat. Anna-Maija Raittila abbéli őszinte szándéka, hogy a lehető legsokoldalúbb és legvalóságosabb képet nyújtsa, vitán felül áll. Természetes viszont, hogy neki is megvannak

[...]